

Όψεις και απεικονίσεις του αυτι
στην Παιδική Λογοτεχνία

ΠΑΠΑΗΛΙΑ ΑΡΤΕΜΙΣ

parailiaa@hotmail.com

ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΗ ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ

ΤΕΕΠΗ- ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΥΣΗΣ ΣΤΑΙΡΕΣ ΣΑΛΑΒΟΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1981

maristes

ΛΕΟΝΤΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ Υπουργείο Παιδείας, Ψηφιακών Τεχνολογιών και Αθλητισμού

9 Πανελλήνιο Συνέδριο

Εκπαίδευση και Πολιτισμός στον 21ο αιώνα

13-14 Απριλίου 2024

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΛΛΗΝΟ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΚΜΗ ΔΙΟΠΤΡΑ ΒΟΤΑΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ pen

Δ Α Φ

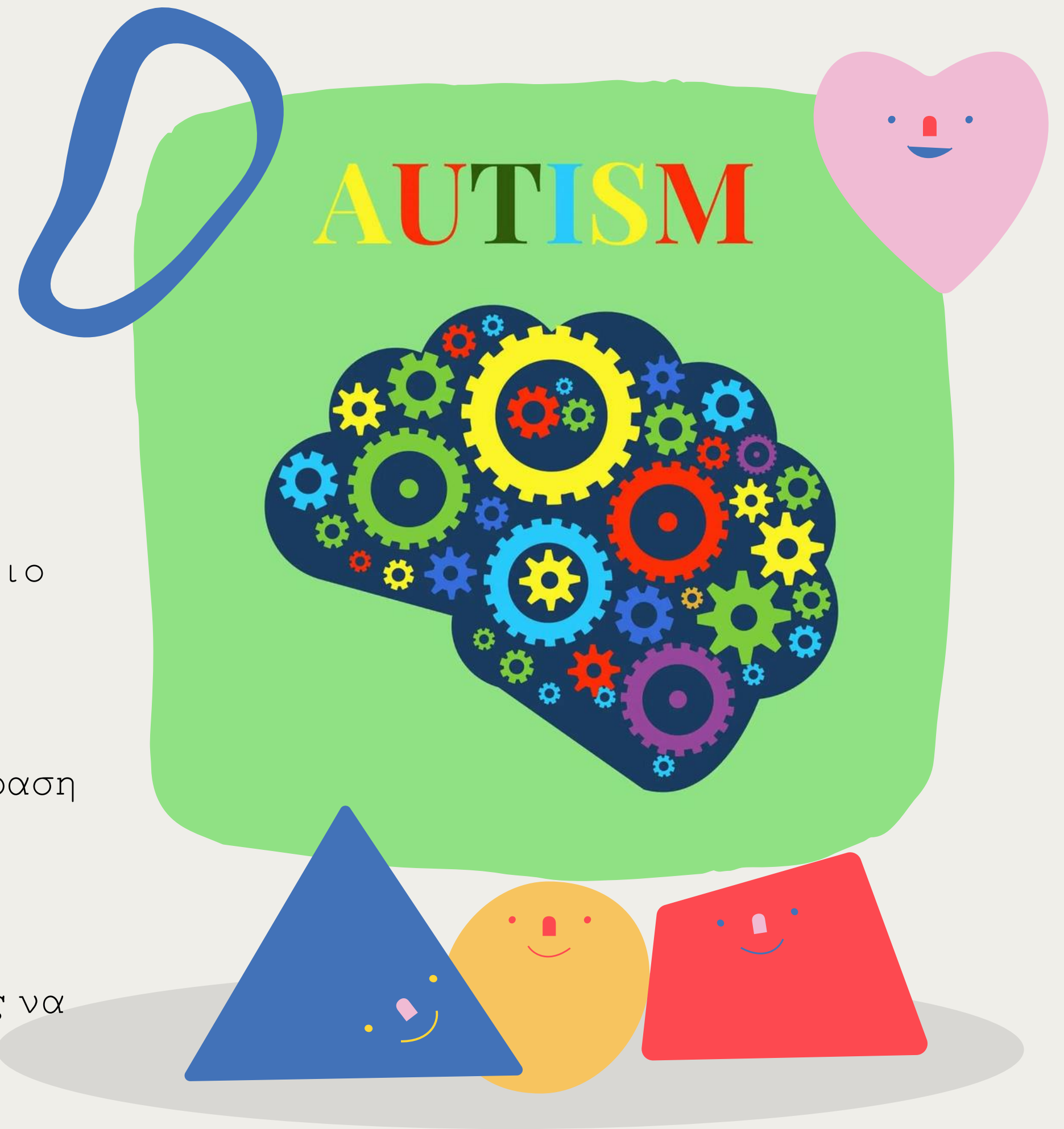
Η διαταραχή του αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ) είναι μια νευρολογική και αναπτυξιακή διαταραχή που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με τους άλλους, επικοινωνούν, μαθαίνουν και συμπεριφέρονται.

Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία, 2013

Ο αυτισμός είναι γνωστός ως διαταραχή “φάσματος” επειδή υπάρχει μεγάλη ποικιλία στον τύπο και τη σοβαρότητα των συμπτωμάτων που βιώνουν τα άτομα (Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία, 2013)

Σύμφωνα με το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (**DSM-5**), τα άτομα με ΔΑΦ συχνά έχουν:

- Δυσκολία στην επικοινωνία και την αλληλεπίδραση με άλλους ανθρώπους.
- Περιορισμένα ενδιαφέροντα και επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές.
- Συμπτώματα που επηρεάζουν την ικανότητά τους να λειτουργούν στο σχολείο, στην εργασία και σε άλλους τομείς της ζωής.

ΒΡΕΦΙΚΗ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

- Δυσκολίες στη χρήση της γλώσσας και στην εκφορά ομιλίας.
- Ελλιπής έκφραση των συναισθημάτων και κάποτε αδυναμία παρακολούθησης αυτών.
- Περιορισμένες προσπάθειες ή δυσκολία στο να αναπτύξουν αλληλεπιδράσεις με άλλους, με τις προσπάθειες επικοινωνίας που γίνονται να φαίνονται ανορθόδοξες ή αταίριαστες.
- Αποφυγή βλεμματικής επαφής.
- Ελάχιστη χρήση χειρονομιών.
- Δυσκολίες στην αλληλεπίδραση με φίλους ή συνομήλικους.

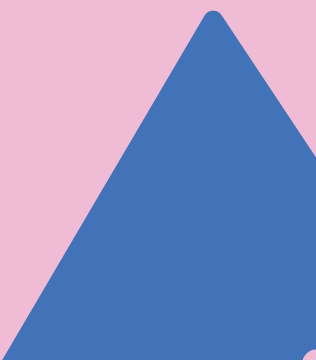

- Η ζωή του παιδιού χαρακτηρίζεται από μια ισχυρή επιθυμία για σταθερότητα και ρουτίνα, με σημαντική δυσκολία στην προσαρμογή σε αλλαγές.

- Προτιμά απλές και επαναλαμβανόμενες δραστηριότητες, εκδηλώνοντας ένα μονόπλευρο ενδιαφέρον μόνο για αυτές ή για κάποιο συγκεκριμένο αντικείμενο.

• Δεν μοιράζεται εύκολα τα αντικείμενα με τους γύρω τους. (Christensen, Maenner, Bilder, et al., 2019; Leekam, Prior, & Uljarevic, 2011; Lyons, Cappadocia & Weiss, 2011; Ousley & Cermak, 2014; Agaliotis & Papaefstathiou, 2018)

- Αναζητά συχνά αισθητηριακά ερεθίσματα ή επαναλαμβάνει συγκεκριμένες κινήσεις χωρίς σαφή σκοπό.
- Εμφανίζει υπερευαισθησία σε θορύβους, αφή, μυρωδιές, ή άλλα ερεθίσματα, βρίσκοντας κάποιες καθημερινές εμπειρίες υπερβολικά έντονες ή δυσάρεστες.

ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

- Τα παιδιά σχολικής ηλικίας αντιμετωπίζουν σταθερές προκλήσεις στην επίτευξη και διατήρηση οπτικής επαφής, ακόμα και κατά τη διάρκεια άμεσων συνομιλιών.
- Βιώνουν εμπόδια στο να διεξάγουν συζητήσεις και συχνά δεν χρησιμοποιούν χειρονομίες για να βοηθήσουν στην επικοινωνία τους με άλλους.

- Δυσκολεύονται να συνάψουν, να δημιουργήσουν, και να διατηρήσουν σχέσεις με τους συνομηλίκους τους.
- Το ενδιαφέρον τους για ορισμένα θέματα ή αντικείμενα μπορεί να είναι υπερβολικό ή επαναλαμβανόμενο.

- Αντιμετωπίζουν προβλήματα με τις εκτελεστικές λειτουργίες, όπως δυσκολία στη ρύθμιση των συναισθημάτων τους ή στη συγκέντρωση.

(Baio, 2018; Christensen, Baio, Braun, et al., 2016; Ha, Sohn, Kim, Sim, & Cheon, 2015; Maenner, Shaw, Bakian, et al., 2021; Tager-Flusberg & Kasari, 2013).

Στοχοθεσία μελέτης

Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται η ανάδειξη των όψεων και απεικονίσεων των παιδιών με ΔΑΦ μέσα από την εγγραφή τους στο παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο.

Οι λογοτεχνικές αναπαραστάσεις του διαφορετικού στο παιδικό βιβλίο αντικατοπτρίζουν ένα σημαντικό κοινωνικό άλμα προς την αποδοχή του άλλου, του ετέρου, επισημαίνοντας την ανάγκη για μια πιο συμπεριληπτική κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς.

Η Παιδική Λογοτεχνία, δεν λειτουργεί απλώς ως καθρέφτης που αντανακλά το συλλογικό γίνεσθαι, αλλά αποτελεί, επίσης, ένα μέσο μέσα από το οποίο τα μέλη της κοινωνίας μπορούν να αντικρίσουν τον εαυτό τους.

Μέσα από τις ιστορίες, τα παιδιά-αναγνώστες οδηγούνται προς την αυτό-ανακάλυψη και μαθαίνουν να κατανοούν και να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους σε σχέση με τους άλλους. Κατά συνέπεια, ο ορισμός του τί είδους παιδιά απεικονίζονται, πώς διαμορφώνονται μέσω των λογοτεχνικών αφηγήσεων, και τί είδους εν τέλει συλλογική/ατομική εικόνα κατασκευάζεται

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Υιοθετώντας τη μεθοδολογία ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου (Hoffman, Wilson, Martinez, & Sailors, 2011) η έρευνα εστιάζει στην κριτική εξέταση τεσσάρων επιλεγμένων παιδικών βιβλίων -ελληνικών και μεταφρασμένων- που συνδιαλέγονται με το θέμα του παιδιού με ΔΑΦ. Στις γραμμές που θα ακολουθήσουν θα δώσουμε έμφαση στην ανίχνευση των ψηφίδων του πάζλ που συνθέτουν την εικόνα του παιδικού αυτισμού, μέσω των λέξεων και των εικόνων (Nikolajeva & Scott, 2001).

Πώς παρουσιάζεται ο αυτισμός μέσα από τις λέξεις και τις εικόνες στα επιλεγμένα παιδικά βιβλία;

Ποια στοιχεία (θεματικά, γλωσσικά, εικονογραφικά) χρησιμοποιούνται για να σχηματίσουν μια εικόνα του παιδιού με ΔΑΦ στα εξεταζόμενα έργα;

Πώς τα παιδικά βιβλία προσεγγίζουν την πολυπλοκότητα και την ετερογένεια του αυτισμού;

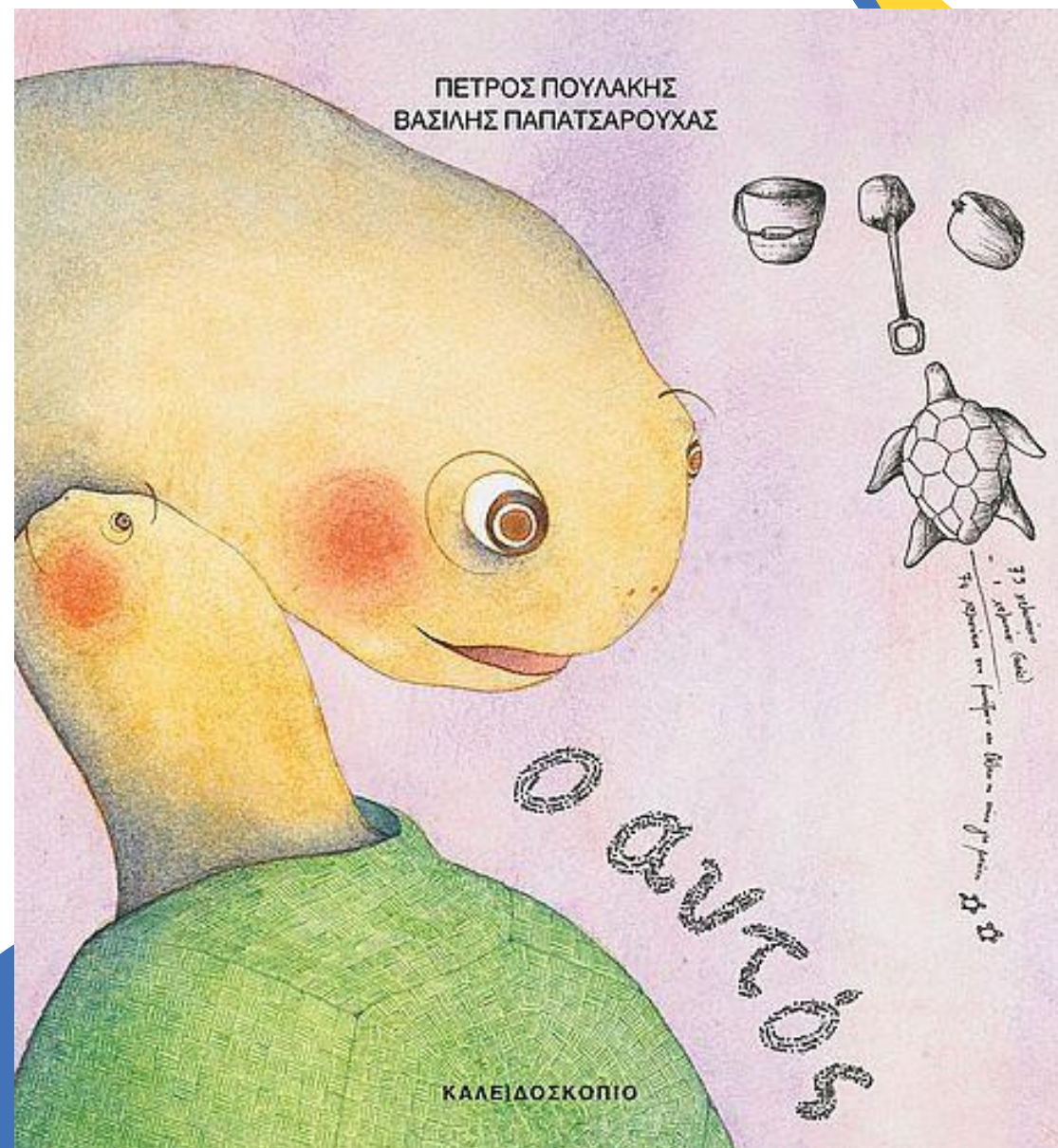

Πώς αντικατοπτρίζουν ή διαμορφώνουν τα επιλεγμένα βιβλία την κοινωνική αντίληψη του αυτισμού;

Σε ποιο βαθμό τα παιδικά βιβλία ενσωματώνουν σύγχρονες θεωρήσεις και κατανοήσεις του αυτισμού;

Ο Αυτός (Πουλάκης & Παπατσαρούχας, 2006)

Χαρακτήρας με ΔΑΦ: Χελώνα (το καβούκι λειτουργεί ως ως μεταφορά για το 'προστατευτικό φράγμα' που συνήθως δημιουργούν τα άτομα με αυτισμό για τον εαυτό τους).

Όνομα: Ο αυτός (ετυμ. "εαυτός= παραπέμπει στα βασικά χαρακτηριστικά του αυτισμού, τα οποία συχνά περιλαμβάνουν μια σημαντική εστίαση στον εαυτό και έναν διαφορετικό τρόπο βίωσης και αλληλεπίδρασης με τον κόσμο). Επίσης, τα παιδιά με ΔΑΦ συχνά αντιστρέφουν τις αντωνυμίες, με αποτέλεσμα να αναφέρονται στον εαυτό τους ως "αυτός".

Αφηγηματική φωνή: Τριτοπρόσωπη (εισέρχονται οι προσωπικές σκέψεις του χαρακτήρα μέσω των λέξεων που εισάγονται στις εικόνες)

Ρεαλιστική Απεικόνιση των χαρακτηριστικών του ατόμου με ΔΑΦ, π.χ. επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές, προτίμηση του χαρακτήρα στην απομόνωση, αποφυγή οπτικών επαφών, αποσπασματική αντίληψη του περιβάλλοντος.

Χρήση έντονων χρωμάτων σε αντιστοιχία με τις έντονες αισθητηριακές προκλήσεις που βιώνει το άτομο με ΔΑΦ.

Τεχνική πλαισίωσης των εικόνων μέσα σε λευκά πλαίσια: κοίταγμα αντικειμένων με ανοίκειο τρόπο.

Ο "Αυτός" αντανακλά το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, δίνοντας έμφαση στην κοινωνική κατανόηση και αποδοχή αντί να εστιάζει στο "πρόβλημα". Το άτομο με ΔΑΦ παρουσιάζεται ως ένας διαφορετικός τρόπος να βιώνει κανείς τον κόσμο. Δίνει έμφαση στις δυνατότητες και τις δυνάμεις των ατόμων με αυτισμό αντί να εστιάζει στους περιορισμούς τους.

Χαρακτήρας με ΔΑΦ: Παιδί σχολικής ηλικίας

Όνομα: Βίκτωρ.

Τίτλος: Παρομοιάζει τον κόσμο του με Αυγό με σκληρό τσόφλι "Νιώθω σαν να μένω συνέχεια σε ένα παράξενο μέρος. Μέσα σ' ένα... μεγάλο άσπρο Αυγό με σκληρό τσόφλι" (σελ. 11).

"Από την μια, αντιπροσωπεύει τη μήτρα, είναι το ίδιο μια μήτρα, όπου το παιδί αισθάνεται ασφάλεια και ζεστασιά, είναι το καταφύγιό του. Από την άλλη, αποτελείται από ένα περίβλημα, ένα τσόφλι, τη μεγάλη δυσκολία στην κοινωνική επικοινωνία και αλληλεπίδραση που βιώνει το αυτιστικό άτομο". (Βακιρτζή, 2018)

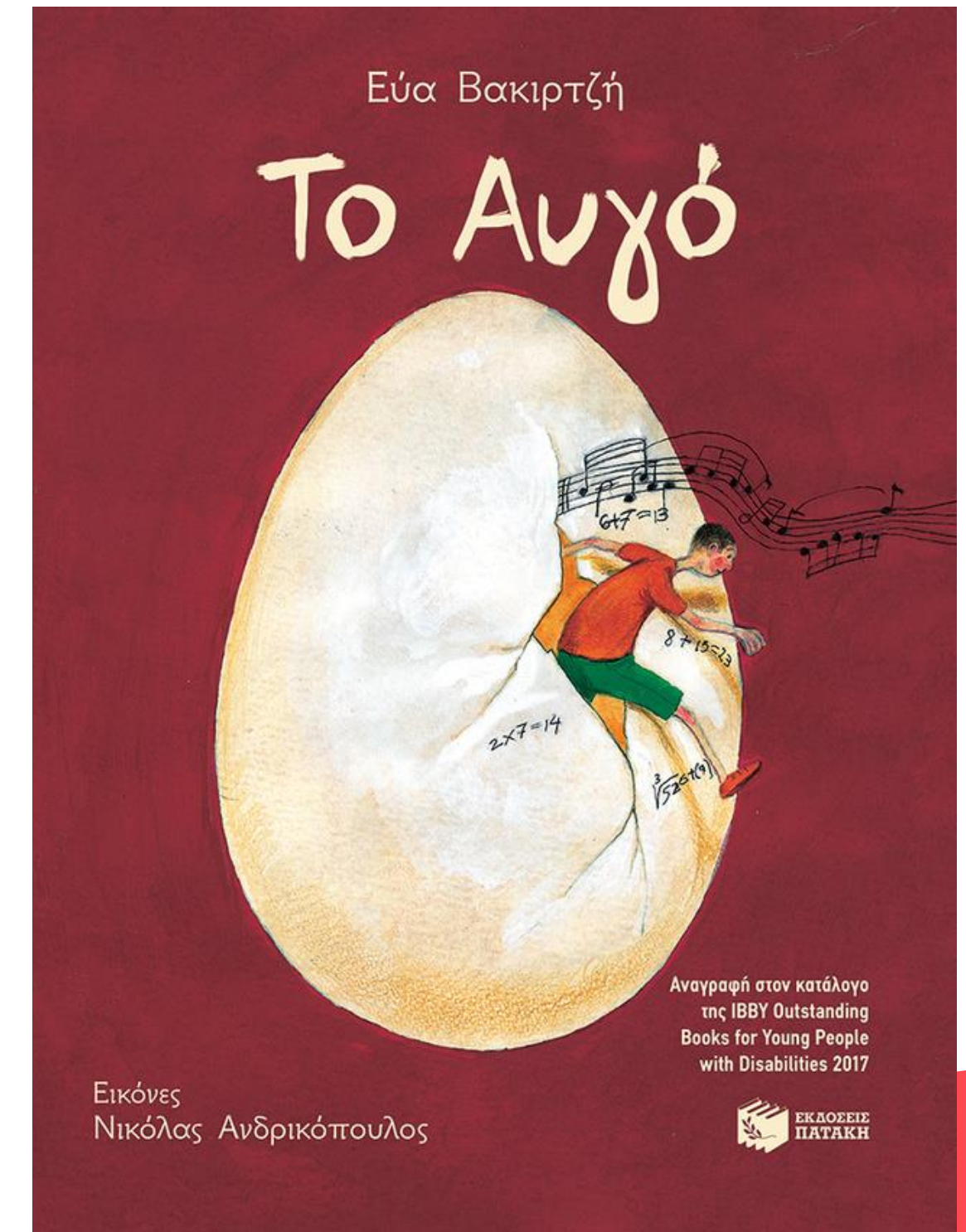
Αφηγηματική φωνή: Πρωτοπρόσωπη

Ρεαλιστική απεικόνιση των χαρακτηριστικών του παιδιού με ΔΑΦ, π.χ. μη συστηματική βλεμματική επαφή, δυσκολίες στη σύναψη σχέσεων με συνομηλίκους, επαναλαμβανόμενο ενδιαφέρον για πράγματα, υπερευαισθησία στους θορύβους, ασυνήθιστη ένταση ομιλίας, επίδειξη ευχαρίστησης για τη μουσική, αδυναμία συγκέντρωσης)

Κρακ-κρακ: ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟΣ (τα 'κλειδιά' για να είναι λιγότερο κλεισμένος στον εαυτό του)

Εικονογραφική έμφαση στον μοναδικό τρόπο με τον οποίο εκλαμβάνει τον κόσμο.

Το Αυγό (Βακιρτζή & Ανδρικόπουλος, 2014)

Χαρακτήρας με ΔΑΦ: Ζέβρα

Όνομα: Ζέιν

Αφηγηματική Φωνή: Τριτοπρόσωπη

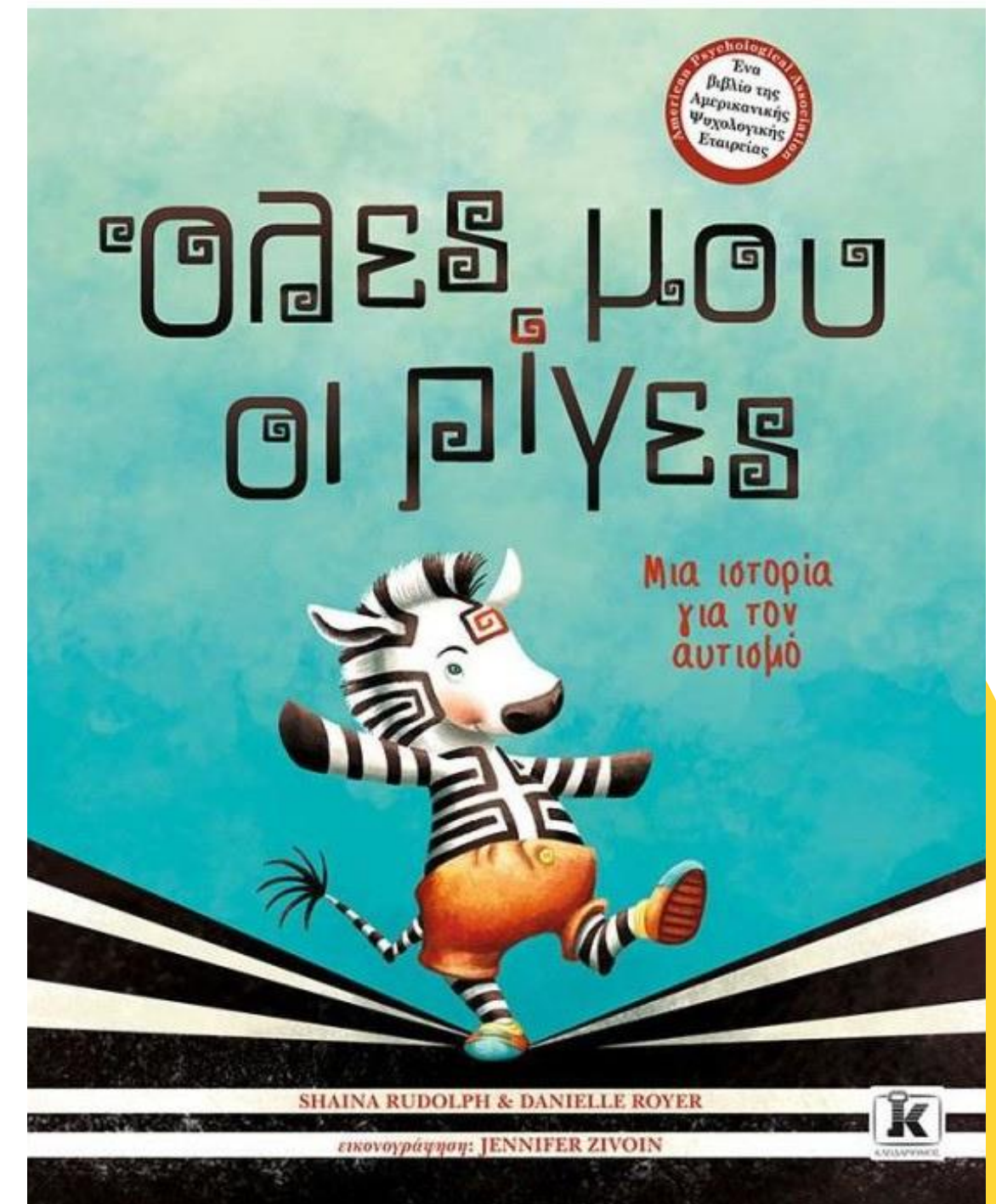
Ρεαλιστικά συμπτώματα ατόμου με ΔΑΦ, π.χ. προκλήσεις στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, αισθητηριακές δυσκολίες, απουσία καλής βλεμματικής επαφής, αδυναμία χρήσης κατάλληλων γλωσσικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων διαλόγου, δυσκολίες στην επίλυση προβλημάτων, κυριολεκτική αντίληψη και αδυναμία ερμηνείας ιδιωματικών εκφράσεων ή σχημάτων λόγου.

Έμφαση στα ιδιαίτερα ταλέντα από τη μητέρα του: “Όταν σε κοιτάζω, βλέπω πολλές διαφορετικές ρίγες” (σελ. 21). Οι πολλές του ρίγες εκφράζουν τα μοναδικά του ταλέντα, π.χ. εξαιρετική μνήμη, καλοσύνη, ειλικρίνεια.

Εικονογράφηση: έντονη με ζωηρά χρώματα. Έμφαση στις τετραγωνισμένες ρίγες και στο κόκκινο σημάδι στο κεφάλι του. Οπτική εστίαση στις συναισθηματικές του αντιδράσεις.

Εξηγούνται τόσο οι προκλήσεις που βιώνει όσο και επισημαίνονται τα δυνατά του σημεία.

Όλες μου οι ρίγες: Μία ιστορία για τον αυτισμό (**Rudolf, Royer & Zivoïn, 2020**)

Χαρακτήρας με ΔΑΦ: Παιδί σχολικής ηλικίας

Όνομα: Πέτρος (Τζακ στα αγγλικά)

Αφηγηματική Φωνή: Τριτοπρόσωπη

Εμφάνιση ρεαλιστικών χαρακτηριστικών των ατόμων με ΔΑΦ. Εντούτοις, οι απεικονίσεις είναι λίγες. Αναφέρεται μόνο: σε ανοίκειες προσπάθειες συσχέτισης με τους άλλους, όπως η χρήση του αρκούδου μπροστά από το πρόσωπό του για να μιλήσει μέσα από εκείνον, στην υπερευαίσθησία στη φασαρία και στην προσκόλλησή του σε ένα χαρακτηριστικό αντικείμενο, στον αρκούδο του. Άλλα χαρακτηριστικά όπως αναφέρονται στο κείμενο: “ντρεπόταν ακόμη και να κοιτάξει” (σελ. 7) ή “αγχωμένος επειδή θα δοκίμαζε κάτι καινούριο” (σελ. 8) δεν αντανακλούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που να συνδέονται με τη ΔΑΦ.

Εμφάνιση εικονιστικών χαρακτηριστικών ατόμων με ΔΑΦ: Απεικονίζεται εικονιστικά με ακουστικά στ’ αυτιά για να τονίσει την προσκόλλησή του με τη μουσική, αποτυπώνεται πεσμένος στο πάτωμα κλείνοντας τ’ αυτιά του όταν αντιλαμβάνεται ότι έχει χάσει τον αρκούδο του.

Το **post it** που ζωγράφισε με την εικόνα του αρκούδου του και το μήνυμα: “Σας παρακαλώ μήπως έχετε δει τον αρκούδο μου; Και μήπως μπορείτε να τον φέρετε πίσω στον Τζακ αν τον βρείτε; Σας ευχαριστώ”, περιλαμβάνεται στην πρώτη σελίδα του βιβλίου ως πραγματικό αντικείμενο. Το συγκεκριμένο μήνυμα, ανέβασε ο πατέρας του στο **Twitter**, το οποίο και γνώρισε τεράστια απήχηση. Απ’

Μία ιστορία...σε σχήμα αρκούδου (Coulter-Cruttenden, 2020)

Συμπεράσματα

Βρέθηκε ότι τα βιβλία χρησιμοποιούν αξίες, όπως η φιλία και η αποδοχή και γλωσσικές/εικονογραφικές επιλογές που επιδιώκουν να εκφράσουν την εσωτερική εμπειρία του αυτισμού.

Απεικονίζουν, τόσο λεκτικά όσο και εικονιστικά τα χαρακτηριστικά της ΔΑΦ με φιλικό, ρεαλιστικό και μη εκφοβιστικό τρόπο για την ενίσχυση της ενσυναίσθησης των αναγνωστών. Δεν την εξιδανικεύουν. Δύο από αυτά χρησιμοποιούν ανθρώπινους χαρακτήρες ενώ τα άλλα δύο ανθρωποποιημένα ζώα.

Τα υπό εξέταση βιβλία αντανakλούν σύγχρονες θεωρήσεις και κατανοήσεις του αυτισμού, ενσωματώνοντας την ιδέα του φάσματος του αυτισμού και την ποικιλομορφία των εμπειριών ατόμων με ΔΑΦ.

Μεταδίδουν το κρίσιμο μήνυμα ότι ακόμη και αν δεν μπορούμε να κατανοήσουμε πλήρως τις συμπεριφορές, τα συναισθήματα και τον τρόπο επικοινωνίας των παιδιών με αυτισμό, είναι σημαντικό να τα προσεγγίζουμε με διαφάνεια και αποδοχή, αγκαλιάζοντας τις διαφορές μας.

Τα παιδικά βιβλία που εξετάστηκαν μπορούν να προσφέρουν στους μαθητές μαθησιακές εμπειρίες που μπορεί να τους βοηθήσουν να κατανοήσουν τη ΔΑΦ και το "φάσμα" των συμπεριφορών της (National Institutes of Health, 2014).

Τέτοιες αφηγήσεις είναι ιδιαίτερα πολύτιμες για την ενημέρωση των παιδιών που μπορεί να μην έχουν άμεση εμπειρία με τη ΔΑΦ, (Prater, Dyches & Johnstun, 2006).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

American Psychiatric Association, DSM-5 Task Force. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5™* (5th ed.). American Psychiatric Publishing, Inc.. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>

Baio, J. (2018) Prevalence of autism spectrum disorder among children aged 8 years – autism and developmental disabilities monitoring network, 11 sites, United States, 2014. *MMWR Surveill Summ*, 67, 1-23.

Βακιρτζή, Ε. & Ανδρικόπουλος, Ν. (2014). Το αυγό. Αθήνα: Πατάκης

Βακιρτζή, Ε. (2018). Παιδί και Αυτισμός. Ένταξη σε τυπικό σχολείο και στερεότυπα. Συνέντευξη. Ανακτήθηκε από: https://eidikidiapaidagogisi.blogspot.com/2018/09/blog-post_93.html

Γιαννικοπούλου Α. (2018). Η αναπηρία στο εικονογραφημένο βιβλίο. ΚΕΙΜΕΝΑ για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, 27, 1-15. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2018.640>

Christensen, D.L., Baio, J., Braun K.V., et al. (2016). Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years – Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2012. *MMWR Surveill Summ*, 65(3), 1-23. DOI: <http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.ss6503a1external icon>.

Christensen, D.L., Maenner, M.J., Bilder, D., et al. (2019). Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 4 Years – Early Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, Seven Sites, United States, 2010, 2012, and 2014. *MMWR Surveill Summ*, 68(2), 1-19. DOI: <http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.ss6802a1external icon>.

Coulter-Cruttenden, D. (2020). Μία ιστορία... σε σχήμα αρκούδου. Κρήτη: Εκδόσεις Βιβλιοσκόπιο.

Ha, S., Sohn, I. J., Kim, N., Sim, H. J., & Cheon, K. A. (2015). Characteristics of Brains in Autism Spectrum Disorder: Structure, Function and Connectivity across the Lifespan. *Experimental neurobiology*, 24(4), 273-284. <https://doi.org/10.5607/en.2015.24.4.273>

Hoffman J. V., Wilson M. B., Martinez R. A., Sailors M. (2011). Content analysis: The past, present, and future. In Duke N. K., Mallette M. H. (Eds.), *Literacy research methods* (pp. 28-49). New York, NY: Guilford.

Κρακίτσιος, Α. (2008). Θέματα παιδικής λογοτεχνίας: Αναπαραστάσεις του μικρού «άλλου». του ειδικού παιδιού και του αστικού τοπίου. Θεσσαλονίκη:

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Leekam, S. R., Prior, M. R., & Uljarevic, M. (2011). Restricted and repetitive behaviors in autism spectrum disorders: A review of research in the last decade. *Psychological Bulletin*, 137(4), 562–593. <https://doi.org/10.1037/a0023341>

Lyons, J., Cappadocia, M. C., & Weiss, J. A. (2011). Social characteristics of students with autism spectrum disorders across various classroom settings. *Journal on Developmental Disabilities*, 17(1), 77–82.

Μαλαφάντης, Κ. (2018). Ο αυτισμός και η αποτύπωσή του στην παιδική λογοτεχνία. Περιοδικό Διαδρομές, στο χώρο της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους. Διδακτική λογοτεχνίας και εφαρμογές στο σχολείο, 126, 15–27.

Maenner, M.J., Shaw, K.A., Bakian, A.V., et al. (2021). Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years – Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2018. *MMWR Surveill Summ*, 70(11), 1–16. DOI: <http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.ss7011a1external icon>.

National Institutes of Health. (2014). *Autism spectrum disorder (ASD): Condition information*. Retrieved from <http://www.nichd.nih.gov/health/topics/autism/conditioninfo/Pages/default.aspx>

Nikolajeva, M. & Scott, C. (2001). *How Picturebooks work*. NY: Routledge.

Ousley, O. & Cermak, T. (2014). Autism Spectrum Disorder: Defining Dimensions and Subgroups. *Curr Dev Disord Rep*, 1, 20–28. <https://doi.org/10.1007/s40474-013-0003-1>

Prater M. A., Dyches T. T., Johnstun M. (2006). Teaching students about learning disabilities through children's literature. *Intervention in School and Clinic*, 42(1), 14–24. Crossref. ISI.

Πουλάκης, Π. & Παπατσαρούχας, Β. (2006). Ο Αυτός. Αθήνα: Κάστωρ

Rudolf, S., Royer, D. & Zivoin, J. (2020). Όλες μου οι ρίγες: Μία ιστορία για τον αυτισμό. Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Syriopoulou-Delli, C. K., Agaliotis, I., & Papaefstathiou, E. (2018). Social skills characteristics of students with autism spectrum disorder. *International Journal of Developmental Disabilities*, 64(1), 35–44. <https://doi.org/10.1080/20473869.2016.1219101>

Tager-Flusberg, H., & Kasari, C. (2013). Minimally verbal school-aged children with autism spectrum disorder: the neglected end of the spectrum. *Autism research: Official Journal of the International Society for Autism Research*, 6(6), 468–478. <https://doi.org/10.1002/aur.1329>

Ευχαριστώ για
την προσοχή
σας

E-MAIL

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

parailias@hotmail.com

